

tur, tradi jubentur Waldenses in errore persistentes, juxta leg. 2 tit. 26 *Partit. VII.*

Hodie in Hispania hæretici, qui errorem abjurant, post reconciliationem, et congruam peractam pœnitentiam, in exilium mittuntur; à quo si pro lubito redierint, capite plectendi sunt, ex leg. 2 tit. 3 lib. 12 *Novis. Compil.*)

12. Hæretici, qui pœnitentia ducti, redire ad catholicam Ecclesiam velint, recipiuntur, sed primum errorem detestari, atque ejurare, fidemque catholicam profiteri debent. Atque hi quidem ab æsuperioribus liberantur pœnis, sed sæpe, cum ita rerum ratio postulat, perpetuo carceri addicuntur (1). At eorum, quos *relapsos* vocamus, qui scilicet plus semel in hæresim lapsi sunt, tamquam ficta habetur pœnitentia, ideoque ipsi sæculari judicio traduntur, ut debitæ pœnis afficiantur (2). Iis tamen Pœnitentiæ, et Eucharistiæ sacramenta non denegantur, si manifesta dederint pœnitentiæ argumenta.

(1) Cap. 15 de Hæret. Confer etiam Benedictum XIV, const. Eo quamvis 129 §. 11 t. 1 ejus Bullar. p. 515 edit. Rom. seu Ven. 1754.

(2) Cap. 4 eod. in 6.

13. Vetus disciplina hæreticos, qui ad Catholicam Ecclesiam veniebant, cum in hæresi nati, baptizatique fuissent, ab illis distinguebat, qui ad eam redibant, cum baptizati, et educati in fide catholica fuissent, ac postea descivissent (1). Illi enim non per pœnitentiam solum, sed per manuum etiam impositionem, ac si in hæresi uncti non fuisset, etiam per sacri chrismatis unctionem recipiebantur (2). Quamquam enim baptismus valide collatus haberetur, tamen suspensa videbatur manere charitas, quæ in sola Ecclesiæ unitate habetur, donec ad catholicæ Matris sinum accederent. Contra qui primum catholici, deinceps hæretici fuerant, excipiebantur per pœnitentiam, quæ brevior, longiorve erat, pro ratione rerum, ac temporum disciplina (3).

(1) Confer S. Augustinum Ep. 93 ad Vincent. Episc. c. 13 opp. t. 2 col. 255 ed. Maurin. Ven. 1729, et l. 2 contra Crescon. Donat. c. 16 t. 9 col. 419 cit. ed.

(2) Vide Petrum de Marca in can. 28 Concil. Claromont.

(3) Concilium Eliberitanum can. 12 apud Labbæum Conc. t. 1 col. 995, hos hæreticos decem annos agere pœnitentiam voluit; Concilium Agathense can. 60 t. 5 col. 550, tempus hoc contraxit ad annos tres; Concilium Epao-nense can. 29 t. 5 col. 718, etiam tertio anno pœnitentiam mitigavit. Plura ea de re habet Binghamus Orig. eccles. l. 16 cap. 6 §. 16 et 17 t. 7 p. 502 et seq. edit. Halæ Magdeburg, 1761.

TITULUS V.

DE SCHISMATE.

1. SCHISMA QUID?—2. AN SCHISMATICI SINT HÆRETICI?—3. QUOTUPLEX SCHISMA?—4. SCHISMATICORUM PŒNÆ.

1.

SCHISMA etiam Græcum nomen est, quod latine *scissuram*, ac *divisionem* significat. Schismatici sunt, qui se ab unitate separant Ecclesiæ Catholicæ, quæ in eo est posita, ut plures Ecclesiæ particulares, tamquam plura membra, sub uno omnium Capite, unum corpus efficiant. Cum autem hujus unitatis centrum sit Summus Pontifex, nec sine hoc centro, in quo omnes particulares Ecclesiæ copulantur, una ex cunctis Ecclesia effici possit, facile intelligitur, Ecclesiæ unitatem abrumpere, ideoque esse schismaticos, qui à Romano Pontifice discessionem faciunt (1). Nam qui discedunt à centro, in quo unitas existit, ii profecto ab unitate discedunt; nec cum Ecclesia conjuncti esse possunt, qui ab ejus capite disjuncti, ac dissociati sunt. Itaque schismatici sunt Græci, qui sub Patriarcha Constantinopolitano in Turcarum imperio vitam agunt (2); Ultrajectenses (3), ceteri, qui divisi sunt à Sede Romana, et à capite Ecclesiæ, centroque unitatis.

(1) Diserte Cyprianus de Unit. eccl. p. 597 ed. Baluzii Ven. 1728 (qui locus corruptus est in textu Felli p. 78 ed. Amstelæd. 1700), Qui cathedram Petri, inquit, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? Hieronymus Ep. 15 n. 2 ad Damas. P. de Hypost. opp. t. 1 col. 2 ed. Vallarsii Veron., Beatitudini tuæ, inquit, idest cathedræ Petri communi-
one consocior. . . . quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Ambrosius Orat. de Obil. Satyr. fr. n. 47 p. 527 t. 6 edit. Ven. 1781, percunctatusque ex eo est, inquit, utrumnam cum Episcopis catholicis, h. e. cum Romana Ecclesia conveniret. Eadem est sententia Irenæi contr. hæres. l. 5 c. 5 opp. t. 1 p. 475 ed. Massueti Ven. 1754, qui de Ecclesia Romana dicit hæc: Ad hanc enim Ecclesiam, propter potiorem principatitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles. Quem clarissimum Irenæi locum frustra convellere, ac detorque-
re conantur Protestantes, præsertim Fellus, Grabbins, Salmasius, quos solide refellunt Massuetus dissert. 5 in Irenæum art. 4 n. 31 et seq. t. 2 p. 408 et seq. cit. ed. Ven., Valsecchius La verita della Chiesa Catholica Romana c. 6, et Mamachus Ep. 4 ad Febron. p. 522 seq. et p. 419 seq. Possem et alia asserre Patrum, et conciliorum quoque testimonia, quæ prope innumera sunt, nisi Institutionum brevis impedito esset. Nolo tamen omittere præclara

quædam ea de re Gallicanæ Ecclesiæ testimonia. «Il ne faut, inquit Bossuetus Instruct. sur les promesses faites à l'Eglise p. 96 Paris. 1700, que un peu de bon sens, et de bonne foi, pour avouer, que l'Eglise Chretienne à eu dès son origine, pour une marque de son unité, la communion avec la Chaire de S. Pierre, dans la quelle tous les autres Sièges ont gardé l'unité, *in qua sola unitas ab omnibus servaretur*: en sorte qu'en y demeurant, comme nous faisons, nous sommes le corps, qui a vu tomber à droit, et à gauche ceux, qui se sont séparés eux mêmes.» Episcopus Bononiensis Docum. pastor. 1724, «Il ne me reste, inquit, mes très cheres freres, qu'à vous exhorter de ne vous ecarter jamais de la foi de l'Eglise de Rome C'est par l'union au Sainte Siège Apostolique, que l'Eglise est une.» Et Cardinalis de Bissy in Docum. partor. 14 Juin 1723, «L'eglise de Rome, inquit, que Jesus-Christ a établie la tête d'un corps, qui doit toujours être un, et qui ne peut toutefois conserver son unité, qu'en demeurant uni avec elle...» Alia bene multa ea de re Gallicanæ Ecclesiæ testimonia collegit Auctor operis, cui titulus de *Romani Pontificis auctoritate Ecclesiæ Gallicanæ doctrina* l. 1 c. 5 §. 2 et 3. Egregie totum hoc argumentum persequitur Auctor tractatus de *schismates* qui primum Gallicæ editus est, deinde Italice redditus, prodiit anno 1743 sine loco. Illud postremo animadvertam, adeo necessariam semper habitam fuisse omnium Ecclesiarum cum Romana Ecclesia communionem, et conjunctionem, ut cuncti Episcopi eam præferre, atque omnibus testatam facere voluerint. Ea de causa in Concilio Nicæno statutum est, ut in literis formatis, quæ catholicam communionem ostendebant, non solum describeretur prima litera nominis trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis, sed etiam prima litera nominis Petri, ut ita communio cum unitatis centro Romanæ Ecclesiæ designaretur, uti ostendit Baronius ad an. 325 p. 143 t. 4 ed. Lucæ. Hinc etiam, ut recte est observatum à Cl. Zaccaria de Reb. ad histor. atque antiq. eccles. pert. diss. 42 c. 5 §. 5 p. 251 ed. Fulgin. 1781, sæculo XI. catholici Episcopi, ut à schismaticis distinguerentur, sese *Apostolicæ Sedis gratia* Episcopos appellabant. Hæc quidem formula his concepta verbis, qua nunc etiam Catholici Episcopi utuntur, haud usurpari primum cœpit sæculo XIII., ut Thomassinus Vet. et nov. eccles. discipl. par. 1 t. 4 c. 60 n. 9, Patres Maurini, de arte diplomatica t. 4 p. 591 not. 1, aliique existimant; sed etiam sæculis XI, et XII. in usu erat, quod certissimis allatis monumentis ostendit Zaccaria l. c. c. 2 p. 235 et seq. Quin etiam multo ante hoc tempus S. Leo M. Anatolium sua, hoc est. *Apostolicæ Sedis gratia*, Constantinopolitanum Episcopum constitutum affirmat, uti sapienter est animadvertum à Cl. Mamachio ad auctor. oper. *Quid est Papa?* Ep. 5 §. 1 t. 1 p. 251 ad 256, quo loco graviter, nervoseque ostenditur, quam merito ab Episcopis, præsertim occidentis, ea formula adhibenda sit.

(2) Adversus schisma Græcorum late scripserunt Emmanuel Coleca l. 4 contr. Græcos; Jos. Stegmannus: *Refutatio errorum Photianorum*; Michael Nau: *Ecclesiæ Romanæ Græcæque vera effigies etc.* Paris. 1680; Stephanus de Altimura, quo nomine latet P. Le Quienius, *Panoplia contra schisma Græc.* Paris. 1718.

(3) Confer *Historiam de Rebus Ecclesiæ Ultrajectensibus, à tempore mutatione religionis in Fœd. Belgio, monumentis authenticis roboratam, variisque dissertationibus illustratam: Coloniae Agrippinæ 1725*; Cornelium Paulum Hoyneck van Papendrecht *Historia Ecclesiæ Ultrajectinæ, à tempore mutatione Religionis in Fœderato Belgio, in qua ostenditur, ordinaria Sedis Archiepiscopalis, et Capituli jura intercidisse, Mechliniæ 1725*; et Aloysium Mozzium *Storia della rivoluzione della Chiesa di Utreth, Vene-*

zia 1787. Hoc quoque argumentum pari cum laude tractavit Laurentius Veith in libro de *Gemina delectatione*, edito Augustæ Vind. 1785 sect. 2 art. 2 p. 100 seq. Videndæ autem in primis sunt literæ tres, plenæ gravitatis, veritatis, auctoritatis, dignitatis, quas Optimus, Sapientissimusque Pontifex PIUS VI. an. 1778 et 1779 dedit ad Fœderati Belgii Catholicos, adversus schismaticos Episcopos Ultrajectenses, quasque describit Mozzius cit. hist. p. 203 et seq. t. 3.

2. Schismatici proprie hæretici non sunt, quoniam integram relinquunt Ecclesiæ doctrinam (1); at nullum schisma est, si diu stet, quod in hæresim non recidat, quoniam qui in illo pervicaci animo perseverat, Ecclesiæ auctoritatem contemnit, ipsaque pertinacia schismatici profitentur, quod catholicæ Ecclesiæ doctrina non patitur, extra Ecclesiæ unitatem salutem dari (2). Quin omnes schismatici sibi aliquod dogma confingere solent, ut justas suæ discessionis causas habere videantur (3).

(1) Can. 45 de Caus. 25 qu. 5.

(2) Nostro hoc sæculo Tillotsonus, Saurinus, Bolingbrotius, Jurieus, Marchio de Argens, ceteri similes ausi sunt defendere, quod hæretici, et schismatici extra Ecclesiæ unitatem non sint, atque æternam salutem consequi possint. Institutionum brevitatis haud patitur, me longo sermone immorari in eorum commentis refutandis, quod post Bossuetium, aliosque complures catholicos scriptores, egregie præstitit Valsechius *La verità della Chiesa Cattolica Romana*, c. 8. Vide etiam Lupolum Prælect. jur. Eccles. c. 6 §. 3 et seq.

(3) S. Hieronymus in c. 3. Ep. ad Titum opp. t. 7 col. 758 ed. Vallarsii Veronæ.

3. Est autem schisma vel internum, vel externum. Interni schismatis reus est, qui à propria Ecclesia injuste discedit, in eaque turbas excitat, et cœtus couflat, qui in diversa studia rapiantur. Externum schisma est, ubi particulares Ecclesiæ, quæ mutuis fœderibus nexæ, et jugatæ sunt, exortis dissidiis dissociantur, neque amplius unam majorem Ecclesiam conficiunt, sed tot existunt particulares cœtus, quot sunt ecclesiæ inter se dissidentes. Atque hoc quidem schisma particulare est, cum particulares Ecclesiæ inter se tantum dissociatæ sunt, sed tamen cum universali Ecclesia communionem, ac societatem retinent. Nam universale schisma est, cum aliqua Ecclesia, vel aliqui Christiani à catholicæ Ecclesiæ universitate discedunt.

4. Schismatici, qui ab universali Ecclesia discessionem faciunt, iisdem prope pœnis, quibus hæretici, afficiuntur. Quamquam enim schisma sine hæresi esse possit, tamen eam plerumque conjunctam habet, autin eandem erumpit. At qui à sua Ec-

clesia, suoque Episcopo injuste separantur, si clerici sint, deponuntur, si laici, extra Ecclesiam projiciuntur (1). Quod si Episcopus in pietate peccet, atque hæresis, apostasiæ, schismatis reus sit, recte se Christiani à peccatore præposito separabunt (2).

(1) Canon Apostolorum 52 apud Cotelierum PP. Apostolic. t. 1. p. 440 ed. cit. Clericus schismatis reus, etiam pœna excommunicationis plectitur in can. 45 caus 25 qu. 5.

(2) Plebs, inquit Cyprianus Ep. 67 et 68 p. 288 ed. Amstelæd. 1700, obsequens Prælati Dominici, et Deum metuens, à peccatore Præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere.

TITULUS VI.

DE VETITA TOLERANTIA HOSTIUM RELIGIONIS.

1. OMNES A CATHOLICA VERITATE DISSIDENTES, INTER CATHOLICOS NON TOLERANDI.—2. AD 4. QUOD ECCLESIA, QUID PRINCEPS SÆCULARIS IN HOC GENUS HOMINUM AGERE DEBEAT?—5. NE RECTA QUIDEM RATIO SINT, INTER CATHOLICOS VERSARI HOS HOMINES, QUI A VERITATE ABHORRENT.—6. NULLA HIS HOMINIBUS JUSTA ERRORIS EXCUSATIO EST.—7. QUANDO, ET QUOMODO HI HOMINES TOLERARI POSSINT?

1.

NE catholicorum animi inficiantur erroribus, pravisque opinionibus, et factis eorum, quibus aliena à veritate sententia, et religio est, recte, et sapienter Ecclesia constituit, ut hi homines procul à catholicorum societate, et consortio expellantur (1). Horum autem multiplex genus est. Nam alii sunt, qui Deum prorsus tollunt, aut qui ociosum fingunt, et nihil sollicitum rerum humanarum Deum; alii, qui rerum omnium effectorem faciunt, quod creatum est; sunt denique apostatæ, hæretici, schismatici. Hi ut inter catholicos maneant, ferendum non est.

(1) Vetus est error Apellis, ut testatur Eusebius *Histor.* l. 5. c. 13. p. 226 ed. Valesii Cantabrig. 1720, agentis, fidei rationem non esse quærendam, quia si omnes in Christum credunt, atque in eo spem suam ponunt, ad eandem Ecclesiam pertinent, etiamsi fortasse in aliis rebus dissentiant; quem errorem et Georgius Cassander Bellarmini ætate, ut ipse testatur de Laicis l. 5. c. 19. opp. t. 2. p. 272 ed. Ven. 1721, excitavit. Donatistæ, Augustini ætate, adversus catholicos contendebant, hæreticos esse tolerandos, non autem coercendos pœnis, sive temporalibus, sive spiritualibus; quod ipse Augustinus ostendit contr. ep. Parmenian. l. 1. c. 8. opp. t. 9. col. 49. et contr. ep. Petilian. l. 2. c. 10 t. 9 col. 225 ed. Ven. 1755. Errorem hunc integrarunt Joannes Wicleffus, Joannes Hussius, Lutherus, Raymundus Li-

llus, Lælius Soccinus, Gerardus Titius, Zimmermannus, Claudius, Juricus, et omnes fere Protestantes. In eodem luto hæsitavit Auctor literarum Judaicarum, Persarum, Turcicarum, Peruvianarum, Auctor operis «Essai sur la liberté de produire ses sentimens,» Auctor de *Meurs*, Auctor de *P'Esprit*, Voltairius «Traité sur la tolerance,» Montesquieu *Esprit des loix* lib. 25 chap. 9 et 10, Alembertus «Defense de l'esprit des loix,» v. *tolerance*. Novissime hæreticos et theologice, et civiliter tolerandos esse, contendunt Bartholinus à S. Paulo Heremita Monachus, Leopoldus ab Hay, Episcopus Grædecii Reginae, vulgo *Konigsgratz*, quem solide Josephus M. Isotta opusculo Vercellis edito an. 1788, *Della tolleranza Christiana*, Tamburinius, quem Bartolomeus Cuccagnius peculiari opere refutavit. Ex ipsis Protestantibus, qui saniores sunt, ultro fatentur, atque ostendunt, nullo modo tolerandos esse, sed pœnis esse coercendos, atque expellendos illos, qui Deum negant, aut qui eum nullam omnino habere censent rerum humanarum procuratorem, quæ monstra opinionum ipsi quoque civili reipublicæ maxime perniciosi esse, docet Cicero de *Natur. Deor.* l. 1 n. 2 et seq. opp. t. 2 p. 501 et seq. ed. Genevæ 1745. Ex eorum numero sunt Grotius de *Jur. bel. et pac.* l. 2 c. 20 §. 46, Puffendorffius de *offic. homin. et civ.* l. 1 c. 4 §. 2, et de *Jur. natur. et gent.* l. 5 c. 4 §. 4, Wolfius, Thomasius, Bohemerus, Schmidius, alique complures, quos Jo. Albertus Fabricius laudat, et sequitur duobus operibus, quorum alteri titulus est: *Delectus argumentorum, et syllabus scriptorum, qui veritatem religionis Christianæ asseruerunt*, cap. 14; alteri vero *salutaris lux Evangelii*, cap. 26; item auctor Epistolæ *super tolerantia*, quæ Leckio tribuitur, quamque describit Clericus *Bibliot. univers.* t. 15. Nostris vero Catholicis certum, fixumque est, tolerandos non esse homines à catholica veritate alienos, eosque meritis quoque pœnis esse coercendos; atque id late demonstrant Suarezius de *Fide Sess.* 5 disp. 20 per tot., Bellarminus de *Laicis* l. 5 c. 21 et 22 opp. t. 2 p. 276 ed. Ven. 1721, Roffensis art. 55 contr. Luther., de Castro de *Just. hæret.* punit. l. 2, Jacolus Pamelius de *Relig. diversitatibus non admittendis*, Valsecchius «*Dei fondamenti della religione è dei fonti dell' empietà*,» l. 5 p. 1 c. 16; et «*La verità della Chiesa Cattolica Romana*» c. 8 §. 11 seq., Papinus «*Du tolerantisme*,» Gouchatus *Lettr. critiq. let.* 426 ad 416, Nonnotus *L' esprit de Voltaire dans ses écrits*, chap. 10 *Observ. sur la tolerance*, Lupolus *Prælect. jur. eccl.* l. 3 c. 5. §. 49, Emmanuel de Iturriaga, *Lettera di M... al Vescovo di Konigsgratz*, et in ejus apologia, cui titulus: *Il sistema della tolleranza*, Joannes Damianus, Vaccensis Archidiaconus, *justa religionis coactio*, Auctor operis Friburgi editi an. 1785, cui titulus: «*La tolerance Chrétienne opposée au tolerantisme philosophique, ou lettres d' un patriote ou soi disant curé sur son dialogue au sujet des protestans.*» Videnda est etiam «*Apologie de Louis XIV. et de son conseil sur la revocation de l' édit de Nantes, pour servir de reponse à la lettre d' un patriote sur la tolerance civ. des protestans de France;*» præterea videndum est *Diarium ecclesiasticum Rom.* t. 1 p. 151 et 147, et t. 2 p. 53, 57, 61, 65. Præclare Bossuetus, qui totum hoc argumentum late persequitur contra Juricum, *Histoire des-variati*; ubi, avertissem. dernière part. t. 5 p. 155 seqq. ed. Par. 1770, inquit n. 415 p. 311: «*On voit clairement, que ce qui rend cette Eglise si odieuse aux Protestans, c' est principalement, et plus que tous les autres dogmes, sa sainte, et inflexible incompatibilité, si on peut parler de cette sorte; c' est qu' elle veut être seule, parce qu' elle se croit l' épouse; titre, qui ne souffre point de partage... Car c' est en effet ce qui la rend si sévère, si insociable, et ensuite si odieuse à toutes les sectes séparées, qui la plupart au commen-*

cement, ne demandoient autre chose, si non qu' elle voulût bien les tolérer, ou du moins ne le pas frapper de ses anathèmes. Mais sa sainte sévérité, et la sainte délicatesse de ses sentimens, ne lui permettoit pas certe indulgence, ou plutôt cette mollesse; et son inflexibilité, qui la fait hair par les sectes schismatiques, la rend chère, et vénérable aux enfans de Dieu.

2. Porro Ecclesiæ est curare diligenter, ut fidei depositum integrum conservetur, ut unitas fidei, et charitatis, ideoque et veritatis à nemine abrumpatur; ut procul sit omnis error, et cuncta removeantur, quæ veritati obesse, atque ab ea Christianos abstrahere possunt (1). Quare ejus omnino proprium est officium, atque munus, tum procul ejicere, tum pœnis coercere omnes (2), qui cum à catholica veritate dissentiant, alios corrumpere, fidemque infuscare possunt exemplo, impunitate, licentia, mali contagione, quæ ab uno profecta manat latius. Imo hæc agendi ratio non iis tantum prodest, qui integra fide sunt, à quibus omne removetur periculum depravationis, sed etiam iis, qui in errore versantur, quibus sæpe Ecclesiæ judicium, et justa coercitio salutem attulit (3).

(1) «Igitur scintilla statim ut apparuerit, inquit Hieronymus Comment. in Ep. ad Galatas c. 5 vers. 9 opp. t. 7 col. 489 ed. Vallarsii Veron., extinguenda est, et frumentum à massæ vicinia semovendum, secundæ putridæ carnes, et scabiosum animal à caulis ovium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.» S. Ambrosius de Fid. ad Gratian c. 6 opp. t. 5 p. 511 ed. Ven. 1781 dicit hæc: «Hæresis, velut quædam hydra fabularum, vulneribus suis crevit, et dum sæpe reciditur, pullulat, igni debita, incendioque peritura.»

(2) «Cur ergo non cogeret Ecclesia, inquit Augustinus Ep. 185 ad Bonifac. c. 6 opp. t. 2 col. 652 ed. Ven. cit., perditos filios, ut redirent, si perditii filii cogerunt alios, ut perirent?» Hieronymus ad Ripar. contr. Vigilant. Ep. 109 n. 5 col. 721 t. 1 ed. Veron. cit., «Non est crudelitas, inquit, crimina pro Deo punire; sed pietas.»

(3) Confer Augustinum cit. Ep. ad Bonifac., ubi late hæreticos repellendos, coercendosque esse demonstrat; et si aliud aliquando senserat, sic scribit in *Retract.* l. 2 c. 5 opp. t. 1. col. 43 ed. cit.: «Sunt duo libri mei contra partem Donati, in quorum primo dixi, non mihi placere, ullius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctari. Et vere tunc mihi non placebat, quia nondum expertus fueram, vel quantum mali auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre potest diligentia disciplinæ.»

3. Atque ita semper Ecclesia, Patresque omnes (1) devitari voluerunt, et cum catholicis conjunctos et consociatos esse voluerunt omnes, qui à fidei veritate aberrarent; exemplo scilicet, et auctoritate eorum, quæ sacris libris continentur (2), quæque

ab Apostolis gesta sunt (3). Neque vero alicui vim infert Ecclesia, aut aliquem ad fidem violenter adducit, cum eos homines procul à catholicorum consociatione esse jubet, et pœnis etiam coercet. Tantum ea curat, ut erroribus non inficiantur, qui fide integra sunt, atque ut pœnis moniti, errorem noscant, et ad fidem redeant, qui ab ea discesserunt.

(1) Confer Polycarpum Ep. ad Philippen. n. 6 et 7, et Ignatium M. Ep. ad Smyrnen. n. 4 et 7, utrumque apud Cotelerium PP. Apostolic. t. 2 p. 118 et 84 et 86 ed. Amstelædami 1724, Justinum M. Dialog. cum Tryphon. Jud. n. 35 p. 152 ed. Paris. 1742, Irenæum Contr. hæres. l. 4 c. 26 n. 4 opp. t. 1 p. 262 ed. Ven. 1734, Cyprianum Ep. 59 ad popul. Chartag. p. 226 et 227 ed. Amstelædami 1700, Optatum Milevitanum contr. Parmenian l. 3 c. 7 p. 64 ed. Antwerp. 1702, Hieronymum in Ep. ad Galat. c. 5 ver. 9 opp. t. 7 col. 758 ed. Vallarsii Veron., Augustinum Ep. 95 ad Vincent. et Ep. 185 opp. t. 2 col. 250 et 643 Tract. 11 sup. Joan. n. 14 t. 3 par. 2 col. 582, et contr. Ep. Parmen. l. 3 c. 6 t. 9 col. 75 ed. Ven. 1750, Ambrosium paulo ante laudatum, Leonem M. Ep. 15 ad Turib. in princ. opp. t. 1 col. 696, et Serm. 69 de Passion. Dominic. c. 5 col. 271 t. 1 opp. ed. Ballerin. Ven., Gregorium M. l. 4 Ep. 74 ad Gennadium Patrit. et Exarch. Afric. opp. t. 2 col. 558 ed. Paris. 1705., Isidorum Hispal. Sent. l. 3 c. 15 p. 670 ed. Paris. 1601, Pelagium l. Ep. 2, 3, et 4, ad Narses. apud Labbæum conc. t. 6 col. 468 ed. Ven., Bernardum Serm. 66 in cantic. n. 12 opp. t. 4 p. 541 ed. Ven. 1765, Thomam Aquin. 2. 2 qu. 10 art. 8, et qu. 11 art. 3. Vide etiam quæ de Samosatensi, deque Alexandrina Ecclesia adversus Arianos gesta memorant Theodoretus Histor. l. 4 c. 15 p. 165 ed. Valesii Cantabrig. 1720, quæque Athanasius in Vita n. 68 p. 677 opp. t. 2 ed. Patav., tradit de Antonio, qui scilicet «neque cum Meletianis schismaticis quidquam habuit commercii. . . neque cum Manichæis, aliisque hæreticis amice contulit unquam. . . Existimabat enim, adserere, amicitiam horum, et consuetudinem, animæ perniciem, atque interitum esse;» quæ denique ab omnibus generatim Episcopis contra hæreticos fieri consuevisse testatur Eusebius Hist. l. 4 c. 24 p. 160 ed. Taurin. 1746. Similia pene sunt, quæ de Paphnutio memoriæ prodidit Sozomenus Hist. l. 2 c. 25 p. 81 ed. Cantabrig. 1720.

(2) Joannes Ep. 2 vers. 10 et 11, «Si quis venit ad vos, inquit, et hanc doctrinam (Christi) non habet, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.» Paulus ad Titum III. 10: «Hæreticum hominem post unam, vel secundam correptionem devota, sciens quia perversus est;» et ad Romanos XIV. 17: «Rogo vos, fratres, ait, ut observetis eos, qui dissensiones, et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis; per dulces enim sermones, et benedictiones seducant corda innocentium.» Idem habet ipse Paulus II. ad Timot. II. 17, et seq., II. ad Thessalonic. III. 6 et 14, et Matthæus VII. 15.

(3) Joannes Evangelista Cerinthum videns sese in balneo lavantem, statim fugit; sicuti narrat Irenæus contr. hæres. l. 3 c. 3 t. 1 p. 177 ed. Ven. cit., qui et hæc addit momentosa verba: «tantum Apostoli, et eorum discipuli habuerunt timorem, ut ne verbotenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem.» Quod etiam scriptum reliquit Eusebius Hist. l. 4 c. 14 p. 161 ed. Cantabrig. 1720. Confer etiam quæ de Policarpo, Joan.

nis discipulo, scribit Hieronymus *de Vir. illustr. c. 17 opp. t. 2 col. 845* cit. ed. Veron.

4. Sed et Princeps civili reipublicæ præpositus, catholicæ religionis hostes expellere, pœnisque coercere debet (1). Nam ejus est tueri veritatem, curare diligenter, ut ea semper integra sit, removere omnia, quæ alios abstrahere ab hac veritate possunt, quæque hominum erga Deum officiis adversantur. Quare cum quis ab Ecclesia veræ religionis inimicus judicatus est, debet omnino Princeps omni ope, et opera eniti, ut arceatur contagio sceleris, quo tota respublica corrumpi, et contaminari potest (2). Accedunt dissidia, seditiones, confusio, et perturbatio rerum, cetera mala, quæ, ut plurimum, existunt propter consociationem eorum, quibus in odio veritas est (3); horum vero malorum vel ipse metus, atque periculum ad omnem eorum causam removendam sollicitat eum, cui publica salus, atque tranquillitas commissa est.

(1) Duplex distinguitur tolerantia, altera, quæ ecclesiastica, altera, quæ civilis dicitur. Ecclesiastica tolerantia est, cum quis omnes hæreticos vera Ecclesiæ membra, et veros filios agnoscit, civilis autem, cum omnibus sectis libere suæ religionis cultus, impunitasque conceditur. Recte autem est animadversum à Bossueto *Histoire des Variat. avertissem. sixiem. sur les let. de M. Jurieu dern. part. n. 11 t. 5 p. 165 ed. Paris. 1770*, quod eorum, qui civilem tolerantiam defendunt, hoc consilium, hoc propositum est, ut ecclesiasticam quoque tolerantiam confirmet, interque catholicam, ceterasque religiones nullum discrimen faciant. «Si on se déclaroit, inquit ille, ouvertement pour la tolerance ecclesiastique, c'est-à-dire, qu'on reconnût tous les hérétiques pour vrais membres, et vrais enfans de l'Eglise, on marqueroit trop évidemment l'indifférence des Religions. On fait donc semblant de se renfermer dans la tolérance civile... Leur dessein véritable est de cacher l'indifférence des religions sous l'apparence miséricordieuse de la tolerance civile.

(2) Egregie S. Augustinus *Tract. 11 in Joan. ad n. 14 opp. t. 3 par. 2 col. 582 cit. ed. Ven.*, «Mirantur autem, inquit, quia commoventur Potestates Christianæ adversus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo moverentur, quomodo redderent rationem de imperio suæ Deo? Intendat charitas vestra, quid dicam; quia hoc pertinet ad Reges sæculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, unde spiritaliter nati sunt... Talia facere volunt (hæretici) et saltem talia pati nolunt. Nam videte, qualia faciunt, et qualia patiuntur; occidunt animas, affliguntur in corpore; sempiternas mortes faciunt, et temporales se perpeti conquerrunt.» S. Leo M. ad Turib. *Ep. 15 in princ. t. 1 col. 696 ed. Ballerin.* dicit hæc: «Merito Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit per totum mundam, instanter egere, ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur, quando etiam Principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunt, ut auctorem ejus, et plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, et profuit diu ista districtio ecclesiasticæ lenitatis, quæ, etsi sacerdotali contenta judicio, cruentas refugit ultiones,

severis tamen Christianorum Principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Idem habet S. Isidorus Hispalensis *de Summo bono seu Sentent. l. 3 c. 51 p. 686 ed. Paris. 1601*, cujus hæc verba sunt: «Sæpe per regnum terrenum cæleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem, et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesiæ humilitas exercere non prævalet, cericibus superborum potestas principalis imponat, et ut venerationem mereatur, virtutem potestatis imperbat.» S. Gregorius M. l. 1. 4 *Ep. 74 opp. t. 2 col. 553 ed. Paris. 1705*, vehementer laudat Gennadium Patritium, et Exarcham Africae, quod magno studio hæreticos armis persequeretur: «Cognovimus, inquit, eos contra catholicam Ecclesiam, Domino eis adversante, colla subrigere, et fidem velle Christiani nominis inclinare, sed Eminentia vestra conatus eorum comprimat, et superbas eorum cervices jugo rectitudinis premat.» Mitto cetera Patrum testimonia, quæ multa sunt; tantum seligam quædam ex iis, quæ à civili potestate adversus hæreticos gesta sunt. Constantinus M. in exilium pepulit Arium à Nicæno Concilio damnatum, teste Sozomeno *Histor. l. 4 c. 20 p. 38 ed. Cantabrig. 1720*, idem Donatistas in campum educi, ac trucidari mandavit, ut testatur Augustinus contr. *Ep. Parmen. l. 1 c. 8 opp. t. 9 col. 19 ed. cit.*, qui recte id factum affirmat, eundemque adversus hæreticos severissimas tulisse leges, scribit Eusebius *In ejus vit. l. 3 c. 64 p. 620 ed. Cantabrig. 1720*. Justinianus omnes hæreticos procul ab imperio expelli voluit, ut tradit Auctor *Hist. Miscell. l. 16 apud Muratorium Rer. Ital. Script. t. 1 p. 104 Mediolan. 1725*. Priscillianus hæreticus cum sociis ab Evodio Præfecto, jussu Maximi Imperatoris; interfectus est, probante Hieronymo ad Ctesiphont. *Ep. 135 c. 3 opp. t. 1 col. 1025 ed. Vallarsii Veron.*, et Leone M. *Ep. 15 ad Turrib. opp. t. 4 col. 696 ed. Ballerin*. Michaellem Imperatorem hæreticos capite mulctatos voluisse, scribit laudatus Auctor *Hist. Misc. l. 24 p. 176. Basilium magnum, et hæreticum Romæ à catholico populo combustum fuisse, testatur Gregorius M. Dialog. l. 1 c. 4 t. 2 col. 165 ed. cit. Confer etiam L. 4, 5, 8, cod. de Hæret., L. 1 et 2 de Sum. Trinit., L. 1 et seq. de Apostat.; item constitutionem Frederici II. Imp., quæ integr. adscribitur ab Innocentio Cironio in V. Comp. decretal., et ejus fragmenta extant in Auth. Si vero et Auth. Credentes c. cod., præterea quæ de Alexio Comneno Imp. memoriæ prodidit Zonaras in ejus vita n. 25 in Byzantina *Hist. collect. ed. Paris. 1687 p. 561*, de sui vero temporis disciplina S. Bernardus in *cautic. serm. 66 opp. t. 4 ed. Ven. 1765 p. 541*.*

(2) Quantum mali civili reipublicæ attulerint Ariani, Donatistæ, Manichæi, Wiclephitæ, Hussitæ, Anabaptistæ, Lutherani, Calviniani, generatim omnes hæretici, satis ex historiis compertum est. Quod etiam ostendit Auctor libri editi an. 1787, cui titulus: «Discours à lire au Conseil en presence du Roi par un ministre patriote, sur le projet d'accorder l'état civil aux Protestants.» Ipse Petrus Bayleus multa dat argumenta in *Commentar. Philos. ad illa verba, Compelle intrare*, ut conficiat, puniendos esse atheos, et hæreticos, qui morum regulas corrumpunt, qui turbas in republica excitant, qui ministris injuriam irrogant, qui malæ fidei sunt, qui societati inferunt detrimentum. Ex quibus omnes pœnas à catholicis contra hæreticos constitutas vindicari, late, ac nervose ostendit Gauchatus *loc. cit. let. 144. Confer etiam Bossuetium Hist. Variat. l. 10 c. 56*.

Stabilitam hic à Cl. Auctore doctrinam quam sapienter propugnat celeberrimus præsentis ætatis Scriptor, J. Baluces, alibi laudato eximio opere:

El Protestantismo comparado con el Catolicismo, en sus relaciones con la civilizacion europea; • capp. 24 et 25, et respondenti not. 9 secundi voluminis, ubi ista de re ex professo tractat.

Quid, ac quo jure, de proposito in Hispania à Gotthorum tempore ad XVI usque sæculum actum fuerit, exponit G. Cardillus Villalpandeus *Commentario* de Tolet. Conciliis, cap. 57.

Consul. *Fori Judicum* lib. 12; tit. 1 et 2 *Fori Reg.*; leg. 5 tit. 5 *Partitæ I*, tit. 24, 25, 26 *Partitæ VII*; *Novissimæ Compilationis* leg. 1 tit. 1 lib. 1 (1 nempe ejusd. tit. ac lib. *Ordinam. Reg.*); necnon ipsius recentissimi cod. tit. 1, 2, 3 lib. 12; Constit. polit. Hisp. an. 1812 art. 12; Concordat. 1851 art. 1 et 5 (l. 1 pagg. 5, 6).

5. Quin etiam recta ratio non sinit, nobiscum versari homines, qui abhorrentes à veritate sententias sequuntur. Nam ex ea cognitum, comprehensumque animis habemus, esse dominatorem, et effectorem omnium, cuncta nutu regentem, præsentem, immortalem, ac præpotentem Deum, quem eo, quo decet, cultu prosequi debemus, et à quo quidquid credendum accepimus, veritatis habendum loco est. Non enim ipse falli, aut fallere quemquam potest. Quisquis igitur ab iis dissidet, quæ à Deo tradita, patefacta hominibus sunt, impius est, et veritati resistit; nec recta ratio errorem cum veritate confundi sinit, et cum iis, qui veritati adhærent, turmatim, atque commixtim vivere, qui alios deducere à veritate possunt (1).

(1) Pulchre Victorius Maria Costa de Arignano, Cardinalis, et Archiepiscopus Taurinensis, in egregia Synodo Diœcesana, quam nuper evulgavit, c. 2 p. 55, • Neque enim hominum societati, inquit, bene esse potest, nisi homines secundum rectam rationem vivant. Quid autem est rectam rationem sequi, nisi Dei voluntati, qui æterna, et summa ratio est, obtemperare, et juxta eam vivere?.

6. Neque alicui justa erroris excusatio est, aut quod in veritate hæret, aut quod eam non satis exploratam habet. Nam Deus, qui homines veritatem agnoscere, et sequi voluit, certa dedit signa, quibus eadem innotesceret. Quisquis hæc signa despicit, neque sedulo in veritatem inquirat, culpa non vacat; cum iis vero, qui prave sentiunt voluntate, et pervicacia sua, quæ potest esse recte sentientibus consuetudo, societas, similitudo religionis, morum, sententiarum, ex qua conjunctio societatis existit?

7. Quod si interdum mali gravioris metus, atque periculum expelli non sinit à civitate hæreticos, ceterosque similes, licet ex legi necessitati morem gerere, et obtemperare. Tunc autem hi homines in civitate retinentur; sed ita tamen retinendi sunt, ut

eorum error latius manare non possit, neque ceteri ex eorum societate detrimenti aliquid accipiant.

TITULUS VII.

DE LIBRIS IMPROBATE LECTIIONIS.

1. QUAM GRAVE EX PRAVORUM LIBRORUM LECTIIONE MALUM.—2. HORUM LIBRORUM LECTIO MERITO AB ECCLESIA VETITA.—3. CAUTIO IN EA RE HEBRÆORUM, ETHNICORUM, SECTARUM OMNIUM.—4. PRAVORUM LECTIO LIBRORUM AB ECCLESIA VETANDA EST.—5. AB ECCLESIA SPECIATIM NOTANDI SUNT LIBRI QUI LEGI NEQUEUNT.—6. DOCTRINA IN ALIQUO LIBRO AB ECCLESIA DAMNATA AB OMNIBUS DAMNANDA EST.—7. QUOMODO SUMMUS PONTIFEX PRAVOS LIBROS CONDEMNET?

1.

NON societas tantum, et consuetudo hæreticorum, eorumque omnium qui male de religione sentiunt, atque à veritate discrepant, sed etiam pravorum lectio librorum nobis vehementer obest, moresque vitiat, et à rectis vivendi, atque credendi regulis abducit. Itaque ut à perniciose refugimus societate, ita nobis abstinendum est à pravis libris, quorum præceptis imbui legendo possumus, atque ad eorum mores consuetudinemque deduci (1). Imo gravius est, quod ex pravis libris, quam quod ex pravo sermone accipimus, detrimentum. Nam quæ legimus altius quam quæ loquendo audivimus, hærent impressa animo, et difficiliter è memoria elabuntur.

(1) Adversus vetitam pravorum librorum lectionem multa scripsere Protestantes, aliquæ complures, quibus nulla religio est, quique ægre ferunt, eripi ex manibus hominum libros, à quibus ipsi in errorem deducantur. eorumque mores depraventur. Jacobus Laurentius an. 1719, Amstelædami dissertationem edidit *de Libris Gentilium, Judæorum, Turcarum, Patrum, Pontificiorum tolerandis, Protestantium vero prohibendis*. Daniel Francus sub disciplina Jacobi Thomasi an. 1666 exercitationem evulgavit *de Indicibus Papistarum expurgatoriis*, quam valde auctam an. 1684 iterum edidit Lipsiæ eum titulo: *Disquisitio academica de Papistarum indicibus librorum prohibitorum, et expurgatoriorum, in qua de numero, auctoribus, occasione, contentis, fine, et jure indicum illorum disseritur*. In eodem argumenti genere versati sunt Bernardus Von Sanden, ejus est *Exercitatio Theologica de indicibus librorum prohibitoriis, et expurgatoriis apud Pontificios*, Jonas Conradus Schramm, à quo edita est disputatio *de Librorum prohibitorum indicibus, horumque utilitate, et abusu*, Justus Henningius Bohemerus, ejus dissertatio *de Jure circa libros improbate lectionis* ad L. 4 §. 1 ff. Famil. ereisc. prodiit an. 1724. Halæ Magdeburgicæ, quam deinceps ipse Bohemerus inseruit *Juri Ecclesiastico* t. 4 l. 5 l. 7 de